

Vaggad och väckt

En initierad överblick över Gunnar Ekelöfs författarskap.

En ny bok

Anders Olsson
Gunnar Ekelöf
Natur och Kultur

Inte trodde väl någon när Gunnar Ekelöf gick ur tiden upprorsåret 1968 att han skulle bli en av våra mest lästa poeter; omtryckt i fickformat är efter år. Sannolikt skulle han ha gillat det. Han som avskydde det folkhemiska skulle ha älskat tanken på att bli genuint folklig: utspridd, sonderläst och råmaterial i varje ny pappersinsamling.

Att bokstavligen bli till intet i en destruktionsprocess som syftar till återvinning och ny läsning och nytt liv: kan man egentligen tänka sig en mer Ekelöfsk process?

"Ekelöfs samlade dikter" är en stark brygd för känsliga själar i övre tonären. Med tanke på dagens ungdomsarbetslöshet är det egentligen konstigt att denna massiva defatim som distribueras av statligt subventionerade tryckpressar, ty Ekelöfs poesi har en förmåga att ta strids-gadden ur folk: man blir lugnad, vaggad, sövd, euforisk och passiviserad.

RIKTIGT BRA DIKT har en förmåga att förändra människor och därmed världen. Den är ofta den yttersta trösten för människor i kris. Hjärtligt framträdde den 32-åriga sångerskan Louise Hoffsten i TV och berättade att hon drabbats av den obotliga sjukdomen MS. Hon hade funnit att det bara fanns en sak som kunde trösta henne: poesi. I programmet läste hon Fröding, men hon kunde lika gärna ha läst Ekelöf.

Varje Ekelöfälskare hamnar förr eller senare i ett läge då man vill göra uppror mot Ekelöfs panteistiska ödestro, men i stället upptäcker man gång efter gång auktoriteten i hans diktning. Den härrör ur en förmåga att göra läsaren lycklig, att finna en position av likgiltighet inför världens larm, "förmågan till lycka, är, kanske, förmågan till likgiltighet", skriver Ekelöf.

Nu har det kommit en handbok om Ekelöf i Natur och Kulturs serie "Litterära profiler", skriven av Anders Olsson som 1983 kom med den omskrivna avhandlingen "Ekelöfs nej". Denna bok heter kort och gott **Gunnar Ekelöf** och rekommenderas till alla som vill skaffa sig en initierad överblick över Ekelöfs författarskap, och sannolikt kommer den att bli använd i undervisningen på både gymnasiet och universitetet.

Den självbiografiska bakgrunden till Ekelöfs diktning avhandlas i första kapitlet. En kärleksfull men syfilitisk

far som rabblade meningslösheter och en självupptagen och kallsinnig mor utgör familjens konstellation. Denna kyliga modersrelation och denna frånvarande, fallna fadersgestalt bildar grunden för Ekelöfs skrivande, menar Olsson.

Som motbild till modern växer en positiv kvinnogestalt fram, en jungfru. Visserligen präglas också denna jungfrubild av distans, men genom en skapelseakt förändras bilden av ursprunget, och bindningen till det biologiska arvet finns inte längre.

Modern har i en radikal förnekelse förvandlats till en mystiskt laddad skapelseprincip", skriver Olsson. Ekelöf sa också själv om den problematiska uppväxten: "Den första förklaringen till Jungfrun är - kanske - föräldralösheten. En annan förklaring, kanske den sista, är rätten till självmord, genom att hoppa ut i Intet."

OMVITTNAT ÄR ATT Ekelöf dyrkade sin sinnessjuka och tidigt bortgångne far. Olsson menar att det är i denna upplevelse av fadern som man ska söka orsaken till den satanism - knuten till Lucifer, den fallne ängeln - som präglar Ekelöfs verk. Alltid söker han sig neråt, till bottenläget och intet. Det är ju Lucifers motto. "Non serviam" - jag tjänar icke - som utgör titeln till en av hans största diktsamlingar 1945.

Olsson visar sedan hur beaktenskapen med orientalistisk mystik och fransk surrealism hjälper till att forma de motiv och temata som ständigt återkommer i Ekelöfs diktning: melankolin och solförmörkelsen, extasen och stjärnsymboliken, jungfrubilden och inthetismystiken.

Allt finns färdigpreparerat redan när Ekelöf debuterar 1932 med "Sent på jorden". Diktningen blir sedan ett ombruk av en från början befintlig repertoar. Modersbristen kanaliseras och projiceras ut i kosmiska visioner. Som Olsson påpekar tror inte Ekelöf på Gud, han tror att allt är Gud.

DETTA LEDER IN i en mycket övertygande genomgång av centrala begrepp för Ekelöf, som uttrycket "Den stora människan", hämtat från Swedenborg. Inte minst i behandlingen av Ekelöfs "Strountes"-diktning finns en hel del nya aspekter. Med utgångspunkt från den nyss timade steriliseringsdebatten framstår Ekelöf som ovanligt framsynt. Dikten "Till de folkhemiska" är, skriver Olsson, "en dräpande satir över ett samhälle där till och med molnen gjorts fyrkantiga och solnedgången till neon. Viljan till kontroll har resulterat i

renlighetsmani, berörings-skräck och steril hälsokult."

I den direkta kopplingen mellan liv och dikt som Olsson gör är det någonting som jag skulle vilja sätta ett litet frågetecken inför. Det som framför allt framtonar efter läsningen av denna biografi är i vilken grad Ekelöf var ett barn av sin tid som ett medium för alla "föräldralösa" katastrofer som drabbat mänskligheten, de bägge världskriegen, den sociala teknologin och atombomben. Genom Ekelöf strömmar tidens litterära och filosofiska strömningar - filtrerade genom hans eget tanke-schema, förstås - samt de yttre, historiska händelserna; han är i eminent mening likgiltig och seende.

EKELÖFS ANDRA hustru Nun, som nyligen avled en bit över nittio år gammal, sa om Gunnar Ekelöf, vilket Olsson citerar, att "han var en starkt upplevande natur med behov av en stark utlevelse. Särskilt i musiken, men också på resor kunde man märka hur intensivt han mottog intryck och hur han också ville leva ut dem, förmedla dem till andra, låta andra få del i hans upplevelse."

I dagens litteraturkritik finns en stark benägenhet att göra en sorts direkta överföringar mellan liv och dikt som är djupt paradoxal med tanke på författarens abdikation under det postmodernistiska 80-talet.

Det är säkert sant att bakgrunden och drivkraften i Ekelöfs skrivande fanns i hans uppväxt, men det är ju knappast detta som gör honom till diktare. Man blir inte poet, för det man är olycklig, för att nu travestera Kellgren. Det är ett hårt, strängt, idogt läsande och skrivande som slutligen förvandlar privata erfarenheter till allmängiltiga, en aldrig avslutad symbolskapande process där den skrivande personen lämnar det personliga långt bakom sig.

Om vi ska läsa litteratur som bokstavliga och biografiska dokument återspeglar detta en reduktiv syn på litteraturen som i grund och botten bara vittnar om en brist på kunskap och respekt för vad litterärt skapande egentligen är.

Nu påstår jag inte att Anders Olsson gör sig skyldig till detta, jag säger bara att man inte kan vara nog försiktig när man hävdar att en viss bakgrund "ger" en viss form av litteratur.

Möjligen är det så att en viss sorts personer, tränade i ett särskilt sätt att se, ger en viss typ av bakgrund. Det är i varje fall en paradox i Ekelöfs smak.

Carina Waern

Mor och son. Men det var den fallne syfilitiske fadern som betydde mest för Gunnar Ekelöf.

Gunnar Ekelöf sommaren 1951 på Hölö